

Małgorzata Samojedny
(Uniwersytet Wrocławski)

„DLACZEGO NIE JESTEM MUZUŁMANINEM¹” CZYLI ISLAM WIDZIANY OCZAMI APOSTATY – RECENZJA KSIĄŻKI IBN WARRAQA

„WHY I AM NOT MUSLIM” –
THE ISLAMIC RELIGION IN THE EYES OF AN APOSTATE,
IBN WARRAQ’S BOOK REVIEW

SŁOWA KLUCZOWE: recenzja, muzułmanie, islam, Ibn Warraq

Na początku 2013 roku ukazała się w Polsce publikacja pod tytułem „Dlaczego nie jestem muzułmaninem” autorstwa Ibn Warraqa². Przedmiotowa pozycja została wydana przez Stowarzyszenie Europa Przyszłości

---

1 Ibn Warraq, *Dlaczego nie jestem muzułmaninem*, Europa Przyszłości, Warszawa 2013, s. 506.

2 Ibn Warraq – (ur. 1946) jeden z najpopularniejszych krytyków islamu. Założyciel Institute for the Secularisation of Islamic Society (ISIS). Pseudonim Ibn Warraq został przyjęty przez pisarza po wydarzeniach jakie spotkały Salmana Rushdiego, po publikacji „Szatańskich Wersetów”, więc chcąc uniknąć represji zdecydował zachować swą tożsamość w tajemnicy. Jest autorem dziewięciu książek, wliczając „Dlaczego nie jestem muzułmaninem” (1995), która jest jedyną pozycją przetłumaczoną na język polski, *The Origins of the Koran* (1998), *The Quest for the Historical Muhammad* (2000), *What the Koran Really Says: Language, Text and Commentary* (2002), *Defending the West: A Critique of Edward Said’s Orientalism* (2007), *Which Koran?: Variants, Manuscripts, and the Influence of Pre-Islamic Poetry* (2008), *Why the West is Best: A Muslim Apostate’s Defense of Liberal Democracy* (2011) and *Sir Walter Scott’s Crusades & Other Fantasies* (2013).

i obejmuje ponad pół tysiąca stron. Niestety, dotychczas jest to jedyna pozycja tego pisarza wydana na rynku polskim. Książka stanowi istotną pozycję dla wszystkich, których interesuje islam jako religia, doktryna polityczna i prawna, a przede wszystkim jako pewien model postrzegania świata. Pozycja Ibn Warraqa na polskim rynku wydawniczym nie jest jedyna, równie krytyczne stanowisko wobec islamu prezentuje egipska apostatka Nonie Darwish.³

Autor występujący pod pseudonimem Ibn Warraq nawiązuje do osoby Muhammada al Warraqa⁴, żyjącego w dziewiątym wieku filozofa arabskiego, będącego aktywnym krytykiem islamu. Przyjmując przedrostek Ibn przedstawia się jako jego syn. Przyczyny takiego zabiegu, mającego na celu zachowanie prawdziwej tożsamości autora w tajemnicy, wynikają z obawy o bezpieczeństwo swoje i rodziny, i zostaną wyjaśnione w dalszej części. Pisarz nieprzerwanie publikuje właśnie pod tym przydomkiem.

„Dlaczego nie jestem muzułmaninem” jest pierwszą publikacją Ibn Warraqa, której pierwsze wydanie ukazało się w Stanach Zjednoczonych, nakładem wydawnictwa Prometheus Books, w maju 1995 rok. Tytuł pozycji jest bezpośrednim nawiązaniem do publikacji z 1927 roku, brytyjskiego filozofa, noblisty Bertranda Russela⁵, pod bardzo podobnym tytułem „Dlaczego nie jestem chrześcijaninem”. Recenzowana publikacja nie jest jedyną dotychczas wydaną w języku angielskim pracą Ibn Warraqa. Na przestrzeni dwiętnastu lat, od czasu wydania „Dlaczego nie jestem muzułmaninem”, ukazało się bowiem jeszcze osiem pozycji, między innymi: „What the Koran Really Says: Language, Text and Commentary” wydane w 2002, pozycja

-
- 3 W 2011 roku nakładem wydawnictwa Kefas ukazała się książka jej autorstwa pt. „Okrucieństwo w majestacie prawa. Prześladowanie kobiet w świecie islamu.”
  - 4 Muhammad al Warraq – żyjący w dziewiątym wieku uczony arabski mający bardzo krytyczny stosunek do islamu. Był mentorem i przyjacielem uczonego Ibn al-Rawandi. Jego orientacja religijna nie była do końca określona, część uczonych uważała go za muzułmanina, część za manicheistę. Jego sceptycyzm opierał się na założeniu, że każdy kto wymaga od swych poddanych czynienia rzeczy niemożliwych, a potem w przypadku nie wykonania ich wyznacza karę, jest głupcem. Twierdził, że jeśli ludzie żyją w zgodzie z założeniem, że bóg jest miłośniwy, wówczas prorok jest zbędny. Al – Warraq owi bliższe było przekonanie, że lepiej poświęcić wszelką uwagę I intelekt w służbie nauki a nie religii.
  - 5 Bertrand Russell published a large number of books on logic, the theory of knowledge, and many other topics. He is one of the most important logicians of the 20th Century. Por. A.D. Irvine, *Bertrand Arthur William Russell*, <http://www-groups.dcs.st-and.ac.uk/history/Biographies/Russell.html>, dostęp 12.10.2013.

obejmująca około czterdzieści esejów, często są to teksty po raz pierwszy ukazujące się w języku angielskim, jednak będące również krytycznym komentarzem do islamu⁶, czy „Leaving Islam: Apostates Speak Out” wydane w 2003 roku, jest to pozycja przybliżająca sytuację osób, które porzuciły islam z różnych pobudek, opisująca konsekwencje tak trudnej decyzji, która bezpośrednio skutkuje utartą rodziny, znajomych, wykluczeniem ze społeczności muzułmańskiej czy nawet zagrożeniem życia⁷.

Uzasadnieniem dla podjęcia się skomentowania wydanej pozycji jest kontekst ostatnich dramatycznych wydarzeń w Londynie, czy Nigerii, gdzie islamski dżihad nabrał wymiaru realnego zagrożenia dla życia. Przedmiotowa pozycja, według komentatorów, jest odważnym wyrażeniem osobistych poglądów Autora, niewątpliwie krytycznych wobec islamu.⁸ Jest to o tyle nietypowe, gdyż autor był muzułmaninem, wychowywanym w rodzinie muzułmańskiej i zamieszkującym w Islamskiej Republice Pakistanu, do której wyemigrował wraz z rodzicami z Indii. Ibn Warraq, jak każdy muzułmański chłopiec, początkowo pobierał nauki w szkole koranicznej, gdzie uczono go recytacji Koranu na pamięć. Tu trzeba zaznaczyć, iż nauczano go tekstu Świątek Księgi w języku arabskim, odmiennym od ojczystego języka, gdyż wyłącznie w języku arabskim zachowuje swą doniosłość słowa bożego. Jednak po osiągnięciu wieku dojrzałego, kontynuowaniu kształcenia w ośrodkach europejskich i po zetknięciu z kulturą Zachodu, zaczęły rodzić się pytania i pojawiać liczne wątpliwości w odniesieniu do wyznawanej ideologii. Finalnie Autor porzucił islam i stał się jego wielkim krytykiem. Ibn Warraq w 1998 roku współzałożył Institute for the Secularisation of Islamic Society (ISIS) – organizację zajmującą się upowszechnianiem idei demokracji, praw człowieka czy sekularyzacji w społeczeństwach islamskich, pisarz obecnie zajmuje stanowisko prezesa. Również działalność publicystyczna pisarza sprowadza się do mocno sceptycznego traktowania wyznawanej religii.

„Dlaczego nie jestem muzułmaninem” nie jest typową publikacją naukową. Napisana jest ona bowiem zrozumiałym językiem, również

---

6 *What the Koran Really Says: Language, Text, and Commentary – Review*, <http://atheism.about.com/od/bookreviews/fr/WhatKoranSays.htm>, dostęp 12.10.2013.

7 *Leaving Islam: Apostates Speak Out*. Reviewed by Salim Mansur, University of Western Ontario, „Middle East Quarterly” 2006, <http://www.meforum.org/958/leaving-islam-apostates-speak-out>, dostęp 12.10.2013.

8 R. Joseph Hoffman, *Przedmowa*, [w:] Ibn Warraq, *Dlaczego nie jestem muzułmaninem*, Europa Przyszłości, Warszawa 2013, s. 9.

dla przeciętnego czytelnika. Jednak waloru naukowego dodaje przede wszystkim bardzo bogata bibliografia, odnajdujemy między innymi „Introduction to Islamic Law” Josepha Schachta, klasyczną od lat pracę z obszaru prawa muzułmańskiego, Gisele Littman (publikująca pod pseudonimem Bat Ye’or) „The Dhimmi: Jews and Christians under Islam”, dodatkowo pisarz odwołuje się do pozycji nie podejmujących stricte kwestii islamskich lecz poruszających aspekty filozoficzne czy nawet astro-fizyczne, na przykład „Krótka historia czasu” Stevena W. Hawkinga⁹. Autor odwołuje się do ponad trzystu pięćdziesięciu pozycji z kręgu publikacji naukowych. Odnajdujemy. Tak bogate wsparcie merytoryczne – gdzie niektóre pozycje są również przez Ibn Warraqa podane krytyce, dodatkowo może świadczyć o rzetelnym stosunku pisarza do opracowanego tematu. Autor stara się poruszyć najistotniejsze aspekty islamu, a każdy opatrzyć własnym komentarzem wraz odpowiednim uzasadnieniem w postaci opinii uznanych znawców islamu czy cytatu ze Świętej Księgi bądź hadisem. Mimo dużego ładunku emocji jakie pojawiają się w tekście i ewidentnego emocjonalnego w stosunku do poruszanej tematyki. Autorowi udaje się zachować obiektywność i pozostawia czytelnikowi możliwość wydania samodzielnej oceny i wyrobienia własnej opinii o poruszonym zagadnieniu w oparciu przedstawione stanowiska uczonych czy fragmenty Koranu.

Kompozycja publikacji jest zwarta i wyczerpująca. Składa się z siedemnastu rozdziałów. W pierwszym rozdziale „Sprawa Rushdiego”, pisarz poprzez przytoczenie przykładów publicystów, którzy podjęli się krytyki islamu, oraz przedstawienie konsekwencji jakie ich spotkały za takie posunięcie, uzasadnia swą decyzję o publikacji książki pod przybranym nazwiskiem. Istotną postacią w tej kwestii, szczególnie w zakresie represji ze strony fundamentalistów, jest pisarz Salman Rushdi¹⁰, autor „Szańskich Wersetów”, których pierwsze wydanie ukazało się w 1988 roku w Wielkiej Brytanii. Podjęte w książce luźne nawiązanie do początków islamu i postaci Mahometa, zostało uznane przez środowisko muzułmańskie za głęboko obrazoburcze i bluźniercze. Rok po ukazaniu się powieści,

---

⁹ Ibn Warraq *Dlaczego nie jestem muzułmaninem*, Europa Przyszłości, Warszawa 2013, s. 496–506 .

¹⁰ Salman Rushdie – ur. 19.06.1947 w Bombaju, pisarz i eseista, porusza tematy związane z Indiami i relacjami między światem Wschodu a Zachodu. Por. Salman Rushdie – The Official Website, <http://www.salman-rushdie.com/>, dostęp 12.10.2013.

na pisarza została nałożona, oficjalnie ogłoszona przez irańskiego przywódcę ajatollaha Chomeiniego fatwa¹¹, w której skazano na śmierć nie tylko samego autora, lecz również osoby biorące udział w procesie wydawania czy tłumaczenia książki. W wyniku tych okoliczności śmierć poniósł japoński tłumacz Hitoshi Igarashi, a włoski tłumacz Ettore Capriolo był kilkukrotnie pchnięty nożem. W Polsce pozycja ukazała się w 1992 roku, jednak żadne incydenty na tle religijnym nie miały miejsca, pomimo, iż wydawca opierał strategię marketingową właśnie na tych dramatycznych wydarzeniach z zagranicy. W kontekście przytoczonych okoliczności decyzja o zachowaniu przez Autora anonimowości wydaje się w pełni uzasadniona.

Kolejne cztery rozdziały przedstawiają rys historyczny przybliżający postać Mahometa i propagowane przez niego idee. W tych pierwszych rozdziałach pojawiają się informacje na temat początków islamu wraz z zarysem sytuacji społeczno-politycznej w przed-islamskiej Arabii. Ciekawym komentarzem do wystąpienia Mahometa jest komentarz Samuela M. Zwemera mówiący, iż islam nie był żadnym rewolucyjnym odkryciem, po prostu Mahometowi udało się uporządkować chaos jaki panował w Arabii i docelowo ukształtował nowy porządek religijno-społeczny.¹² W początkowych rozdziałach Autor poruszył kwestię wiarygodności materiałów źródłowych i, co istotne, nie dotyczy to tylko przebiegu życia proroka lecz również wiarygodności hadisów,¹³ na które powołują się uczeni muzułmańscy, jako na wzorcowe zachowania obowiązujące muzułmanów czy konkretne przykłady na rozwiązywanie problemów. Warto też wskazać, że w pierwszych wiekach islamu, za panowania Kalifów

-
- 11 Fatwa – termin z dziedziny prawa muzułmańskiego; oficjalna odpowiedź muftiego na pytanie sędziego, osoby urzędowej lub prywatnej. Opiera się na Koranie, hadisach, idźmie i kijasie. Posiada określoną formę. *Mały Słownik Kultury Świata Arabskiego*, J. Bielawski (red.), Wiedza Powszechna, Warszawa 1971, s. 166.
  - 12 “The *Time of Ignorance* was a time of spiritual enquiry and seeking after God. But it was also a time of social and political chaos in Western Arabia. Everything was ready for a man of genius who could take in the whole situation – social, political and religious – and form a cosmos. That man was Mahommed.” Samuel M. Zwemer, *Islam: a challenge to faith*, Nowy York 1909, s. 25 [tłumaczenie własne].
  - 13 Hadiith/hadis – muzułmańska tradycja religijna, tj. krótkie opowiadania, informacje o słowach i czynach proroka Mahometa lub jego towarzyszy, które miały pomagać w interpretacji niektórych przepisów religijnych i prawnych, zbyt zwięzłe lub nie dość jasno sformułowanych w Koranie, *Mały Słownik Kultury Świata Arabskiego*, *op. cit.*, s. 180.

Prawowiernych, hadisy, które posiadały doniosłość prawną i kształtowały porządek prawny, były atrakcyjne do osiągania korzystnych interpretacji prawnych, przez co ich treść była często przeinaczana, czy nawet całkowicie wymyślana w celu osiągania prywatnych celów bądź na potrzebę rozwiązania danej sytuacji konfliktowej. Takie nieuczciwe zabiegi były możliwe, gdyż w początkowym okresie formowania się islamu nie było żadnej procedury weryfikacyjnej wiarygodności danego hadisu. Joseph Schacht¹⁴, wybitny znawca islamu w ogóle poddał wątpliwość hadisy jako faktyczne czyny czy słowa proroka¹⁵. W początkowych rozdziałach Autor przybliży Koran oraz totalitarny charakter islamu, który przejawia się w regulacji wszystkich stron ludzkiego bytowania.

W dalszej części Ibn Warraq porusza kwestie miejsca kobiety w islamie (rozdział 14), totalitarnego charakteru tej ideologii (rozdział 6), czy tematów tabu, takich jak używki, wieprzowina, homoseksualizm (rozdział 15).

Spośród szerokiego zakresu tematyki tej pozycji, poświęconej różnorodnym kwestiom islamu, moją uwagę przykuły w szczególności rozdziały dotyczące możliwości pogodzenia islamu z demokracją i prawami człowieka (rozdział 7), położenia innowierców w islamie (rozdział 9) i aspekty dotyczące islamu na Zachodzie (rozdział 17). Przytaczane przez Autora totalitarne poglądy islamistów, wskazują na całkowitą rozbieżność w postrzeganiu elementarnych uprawnień jednostki przez kulturę tzw. Zachodnią a kulturę islamu. Doskonale ilustruje ten konflikt ideologiczny fragment przedmiotowej publikacji w postaci przytoczonej wypowiedzi A.K. Brohi, byłego pakistańskiego ministra prawa i spraw religijnych, który o prawach człowieka z perspektywy islamu pisał: „[W islamie] nie ma żadnych „praw człowieka” czy „swobód” dostępnych człowiekowi w sensie, w jakim pojmuje je myśl, wiara i praktyka człowieka współczesnego (...)”¹⁶. Ciekawym uzupełnieniem powyższej wypowiedzi jest

---

14 Joseph Schacht (1902–1969) znawca prawa muzułmańskiego, orientalista, urodzony w Raciborzu w katolickiej rodzinie, studiował na m.in. na Uniwersytecie Wrocławskim, jego głównymi tematami pracy badawczej było podważenie wiarygodności hadisów jako rzeczywistych opowiadań opisujących życie Mahometa. Zob.: Jeanette Wakin, *Remembering Joseph Schacht (1902–1969)*, Harvard College 2003.

15 Zob.: Joseph Schacht, *Law & Justice*, [w:] *Cambridge Encyclopaedia of Islam*, vol. II, Cambridge 1970. Oprócz Schachta również inni autorzy europejscy poddawali wątpliwość wielu hadisów przypisywanych Mahometowi. Do najabrdziej krytycznych należą Ignaz Goldziher i Leone Caetani.

16 Ibn Warraq *Dlaczego...*, *op. cit.*, s. 249.

raport Amnesty International opisujący sytuację w Arabii Saudyjskiej w kwestii swobody wyznania: „tysiące chrześcijan, łącznie z kobietami i dziećmi, zostały aresztowane i były przetrzymywane w więzieniu w ciągu ostatnich trzech lat, w większości przypadków bez podania zarzutów i bez sądu, jedynie za pokojowe manifestacje swych wierzeń religijnych. Mnóstwo ludzi jest torturowanych, niektórzy przy użyciu chłosty (...). Posiadanie nieislamskich przedmiotów kultu – jak Biblia, różańce krzyżki i obrazki Jezusa Chrystusa – jest zabronione, a takie przedmioty podlegają konfiskacie (AINO 62, lipiec/sierpień 1993).”¹⁷

Obok częstych nawiązań do wypowiedzi zachodnich znawców islamu czy mużulmańskich filozofów, niewątpliwą zaletą publikacji są liczne odwołania do źródeł prawa mużulmańskiego, w szczególności do Koranu i hadisów. Każdy opisywany istotny aspekt islamu uzupełniony jest o uzasadnienie jego obowiązywania wynikające z faktu zawarcia go w Koranie bądź w sunnie proroka. Zabieg taki pozwala na uznanie, iż przytoczone fragmenty źródeł prawa, oraz komentarz do nich zawarty w omawianej pozycji jest rzetelny i odzwierciedla stan rzeczy w rzeczywistości. Jako dodatkowe uzasadnienie poglądu, jaki reprezentuje Autor w danym problemie, znajdujemy nawiązania czy cytaty publikacji naukowych wybitnych znawców islamu. Wielowymiarowa analiza dyskusyjnych czy najbardziej kontrowersyjnych dla czytelnika z kręgu kultury zachodniej problemów, pozwala na szersze spojrzenie na poruszane trudne kwestie i pozwala na jak najuczciwsze ich przedstawienie. Możemy zatem uznać prezentowane poglądy jako umiarkowane i w dużej mierze obiektywne. Trzeba jednak zaznaczyć, iż publikacja nie szczędzi wielu nieprzychylnych uwag pod adresem islamu. „Dlaczego nie jestem mużulmaninem” jest krytycznym komentarzem Autora do islamu nie tylko w kontekście religijnym lecz również licznych nierówności, które religia ta kreuje przede wszystkim nierówności płci czy wiary. W kwestii nierówności płci Autor dosadnie stwierdza, że: „(...) islam jest głęboko antykobiecey. Islam jest fundamentalną przyczyną represji mużulmanek i pozostaje główną przeszkodą w zmianie ich sytuacji. Islam zawsze postrzegał kobiety jako istoty pod każdym względem gorsze: fizycznie, intelektualnie, moralnie.”¹⁸ W podobnym tonie Autor przedstawia stosunek islamu do wielu innych kwestii (nie tylko prawnych) takich jak wiara, wolność czy równość,

¹⁷ *Ibidem*, s. 239.

¹⁸ *Ibidem*, s. 387.

które dla nas, obywateli cywilizacji zachodniej są zupełnie naturalne, i nie budzą antagonizmów społecznych, a tym bardziej nie skutkują przelewem krwi. W tym miejscu warto wskazać, że obecnie Europa mierzy się z problemem coraz liczniejszej mniejszości muzułmańskiej, której poglądy ideologiczne stoją w sprzeczności w porządkiem prawnym obowiązującym w na starym kontynencie. Szybki wzrost populacji muzułmańskiej w krajach europejskich objawia coraz częstszymi konfliktami na tle religijnym i społecznym. Na przestrzeni dwudziestu lat, czyli w latach 1990–2010 wskaźnik liczby imigrantów wyznania muzułmańskiego wzrósł z 29,6 mln do 44,1 mln. Dodatkowo należy wskazać, statystyki wskazują, iż do roku 2030 populacja muzułmanów w Europie przekroczy liczbę 58 mln. Przedmiotowa liczba będzie stanowiła prawdopodobnie 8% ludności Europy (obecnie jest to około 6%)¹⁹.

„Dlaczego nie jestem muzułmaninem” jest pozycją, która jawnie i bezpośrednio krytykuje islam. Całą książkę można potraktować, cytując słowa Daniela Pipesa z *The Weekly Standard*, jako akt oskarżenia wobec jednej z wielkich religii świata²⁰, co wcale nie jest nadużyciem i przesadą. Olbrzymią zaletą pozycji jest to, że stanowi ona kompendium różnych poglądów i komentarzy w stosunku do islamu, i tych pochlebnych i tych krytycznych, co pozwala czytelnikowi na wydanie własnego osądu, bądź stanowi doskonałe wprowadzenie w tematykę islamu i skutecznie intryguje w celu podjęcia głębszej eksploracji tej tak odmiennej ideologii od znanej nam, zachodniej kultury. Przedmiotowa publikacja zrobiła na mnie duże wrażenie, nie tylko poprzez bezpośrednią formę krytyki konkretnej religii, lecz merytorycznie spójne jej uzasadnienie i podparcie naukowe. Pozycja wydaje się szczególnie wartościową w kontekście powiększającej się liczby wyznawców islamu w Europie oraz przypadków fundamentalistycznych aktów przemocy na tle religijnym, co musi budzić sprzeciw Europejczyków, gdyż godzi w elementarne wartości, takie jak wolność i równość – filary na których budowana jest współczesna Europa.

Pozycję oceniam wysoko, uważam, że informacje w niej zawarte powinny znać każdy, aby móc dzięki temu lepiej zrozumieć różnice jakie

19 PewResearch, *The Future Of The Global Muslim Population, Projections for 2010–2030*, s. 121, <http://www.pewforum.org/files/2011/01/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF-Feb10.pdf>, dostęp 12.10.2013.

20 “(...) indictment of one of the world’s great religions”. *Why I Am not a Muslim*, Reviewed by Daniel Pipes, „*The Weekly Standard*” 1996, 22.01., <http://www.danielpipes.org/893/why-i-am-not-a-muslim>, dostęp 12.10.2013 [tłumaczenie własne].

dziela cywilizację Zachodnią od mużulmańskiej. Znajomość tych wydających się nie do pogodzenia rozbieżności, jest niezbędna dla procesu budowania platform porozumienia oraz harmonijnego funkcjonowania w jednolitym lecz wielokulturowym społeczeństwie. Jednak aby cel ten został osiągnięty, oczywistym wydaje się być, iż inicjatywa bezkonfliktowego współistnienia musi wychodzić od każdej ze stron. Mając to na uwadze i jednocześnie podążając za koncepcją zaprezentowaną przez Ibn Warraqa, słuszną wydaje się być teza Autora, iż bez poważnej rewolucji w ideologii islamskiej polegającej na całkowitym odrzuceniu koncepcji fundamentalistycznych oraz liberalizacji pewnych aspektów społecznych, taka pokojowa społeczna symbioza jest niemożliwa.

Na gruncie polskim praca Ibn Warraqa wydaje się być szczególnie cenna, ponieważ Autor przedstawia islam bez zasłony politycznej poprawności. Takie ukazanie tej religii może być pomocne dla zarówno dla jej właściwej oceny, jak i jej wyznawców przez Polki, które coraz liczniej zawierają małżeństwa z wyznawcami islamu. W mojej ocenie rzetelna wiedza o islamie i mużulmanach, pozwoli dokonać kandydatkom na żonę dla mużulmanina, bardziej świadomego wyboru, który przecież często na całe lata determinuje ich życie.